

Summary

Povar A. Freedom of child in domestic philosophy of law.

The article deals with formation of child's freedom in the domestic philosophical and legal thought. Praxiological, axiological, ethical, religious and legal directions in understanding of the content and limits of the child's freedom are defined. transition from theoretical ideas about freedom of the child to the draft Declaration on the Rights of the child, proposed by K.M.Wentzel in 1917, was traced.

Key words: freedom of the child, the rights of the child, the philosophy of education, philosophy of childhood.

Отримано 21.11.2013

УДК 342.53

Р. І. РАДЕЙКО

Роман Ігорович Радейко, аспірант Львівського державного університету внутрішніх справ

**БЕЗПОСЕРЕДНІ ТА ОПОСЕРЕДКОВАНІ ФОРМИ ЛОБІЮВАННЯ
У ПРАВОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ)**

У складному процесі побудови України як демократичної, соціальної та правової держави, визнання людини найвищою соціальною цінністю, імплементація основних міжнародних стандартів прав людини, утвердження принципів верховенства права та народовладдя створило об'єктивні передумови для подальшого розвитку громадянського суспільства та держави. Останні два суб'єкти взаємодіють через задоволення потреб та інтересів людини. Європейська традиція виходить не зі співвідношення інтересів людини й держави, а зі справедливого балансу інтересів особи і суспільства. Цей баланс розцінюється Європейським Судом з прав людини як гарантія правомірності відносин «людина-держава»¹. Тому в ст. 3 Конституції України закріплено, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави»². Для реалізації наведеного положення Основного Закону, насамперед Верховною Радою України, здійснюється законотворча діяльність з метою утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Основне завдання вітчизняного парламенту – це прийняття законів, які виражали б волю народу, і втілювати його інтереси.

У період проведення соціальних, економічних та правових реформ парламент як єдиний орган законодавчої влади в Україні є основним «плацдармом» для обстоювання й захисту інтересів різних суб'єктів правовідносин у процесі прийняття законів, та водночас сприяє прийняттю актів, що закріплюють привілеї та переваги корпоративних «груп тиску» і «груп впливу», які діаметрально протилежні інтересам суспільства в цілому. Саме тому важливе значення для механізму взаємодії громадянського суспільства та держави в Україні має необхідність політико-правового аналізу форм лобізму в законотворчому процесі.

Метою статті є визначення та аналіз форм лобіювання в правотворчій діяльності на прикладі законодавчого процесу у Верховній Раді України.

Проблеми форм лобістської діяльності в законотворчому процесі розглядалися в роботах закордонних і вітчизняних дослідників, зокрема: Т. Балути, Ю. Гаджурова, Н. Грчиної, О. Гросфельд, Я. Коженко, К. Куценко, Р. Мацкевича, В. Нестеровича, О. Одінцової, Ю. Сабанадзе та інших учених.

У демократично розвинених державах різні соціальні групи мають можливість усіма законними способами реалізовувати й захищати свої права та інтереси. Одним із найбільш ефективних є право суб'єктів суспільних відносин брати участь у формуванні державної влади шляхом участі у виборах. Не менш ефективним способом є право направляти індивідуальні чи колективні звернення до органів державної влади та їх керівних осіб. Воно передбачено у ст. 40 Конституції України, а механізм реалізації деталізовано у Законі України «Про звернення громадян»³. Цей закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними й громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, для обстоювання своїх прав і законних інтересів. Серед інших ефективних способів обстоювання інтересів та цілеспрямованого впливу на органи державної влади для прийняття необхідних певній групі правових положень є лобізм. Лобізм як політико-правове явище – це активний процес діяльності суб'єктів правовідносин, які об'єднані певними спільними інтересами (економічні, політичні, соціальні) для задоволення, обстоювання та захисту своїх інтересів (інтересів інших суб'єктів правовідносин) перед уповноваженими органами державної влади для прийняття (у тому числі – зміни та/чи скасування) необхідного нормативно-правового акта.

Після проголошення незалежності в Україні сформувалася владна ієрархія, побудована на принципі локалізації владних повноважень у межах невеликих груп, для яких доступ до влади чи вплив на неї був обумовлений вузькими корпоративним інтересами, які лише частково збігалися з інтересами суспільними⁴. Ці групи безпосередньо чи опосередковано здійснюють цілеспрямований вплив на законотворчу діяльність Верховної Ради України. Парламент нині є інституцією представницької демократії для лобювання економічних, політичних та особистих інтересів окремих громадян чи їх об'єднань. Парламентський лобізм – це активний вплив на суб'єктів законодавчої ініціативи з метою прийняття Верховною Радою України на користь суб'єктів правовідносин, чиї інтереси представляють лобісти законодавчих актів.

Сфера інтересів, що є об'єктом парламентського лобювання в Україні, переважно не відрізняється від інтересів, які лобіюють в інших державах. Більшість лобістських законопроектів спрямовані на урегулювання вузьких соціально-економічних інтересів: приватизація окремих державних підприємств; надання гарантій, пільг, квот, ліцензій, тарифів, права на зайняття певними видами діяльності для окремих підприємств, установ та організацій; надання державної підтримки та стимулювання розвитку певних галузей економіки тощо.

Ефективність лобювання залежить від вибраної форми. Під формами парламентського лобювання необхідно розуміти способи впливу суб'єктів правовідносин на суб'єктів законодавчої ініціативи. В Україні форми лобістської діяльності сформувалися на основі функціонування інституту лобізму в країнах «старої» демократії, але мають певні особливості у процесі вітчизняного законотворення.

У працях іноземних та вітчизняних дослідників наведено різні загальнонаукові підходи до класифікації форм лобістської діяльності. Однак, враховуючи відсутність належного правового регулювання лобістської діяльності та перевагу «тіньового» лобізму в Україні, необхідно охарактеризувати дві основні форми парламентського лобювання. Це безпосередній (прямий) та опосередкований (непрямий) лобізм.

Зміст безпосереднього парламентського лобізму полягає у цілеспрямованій роботі із суб'єктами законодавчої ініціативи (їх посадовими особами та структурними органами) з метою прийняття Верховною Радою України законодавчого акта, що відповідав би інтересам певних осіб (груп осіб). Ця форма лобізму виражається у наступному:

1) *внесення суб'єктами законодавчої ініціативи та сприяння прийняття*: проектів законів України про внесення змін до Конституції України; внесення проектів законів, проектів законів з викладом у новій редакції, проектів законів про внесення змін та доповнень до законів; поправок до проектів законів; проектів постанов, звернень та заяв Верховної Ради України до уповноважених суб'єктів. Групи інтересів та впливу займаються не тільки розробленням проектів законів, а й забезпечують реалізацію механізму просування законопроекту.

Однак часто прийняття того чи іншого законодавчого проекту підміняється політичною доцільністю, що превалює над правовими вимогами. Внаслідок цього відбувається: недотримання та порушення процедури подання, розгляду й прийняття законопроекту; неврахування зауважень і пропозицій Головного науково-експертного управління та юридичного управління апарату Верховної Ради України, комітетів та Інституту законодавства Верховної Ради України; порушення системності роботи парламенту; невідповідність приватних інтересів загальнодержавному інтересу. Під час розгляду проектів законодавчих актів, положення яких суперечать особистими чи груповим інтересам заінтересованих осіб, представники останніх можуть наполягати та обстоювати позиції щодо неприйняття чи відхилені законопроектів;

2) *безпосередній контакт з уповноваженими особами у процесі підготовки та опрацювання проектів рішень Верховної Ради України*. За допомогою офіційних (засідання комітету та фракції парламенту) та неформальних (зустрічі в кабінеті депутата чи міністра кабінету міністрів, приватні зустрічі, світські заходи) контактів із народними депутатами та іншими суб'єктами законодавчої ініціативи заінтересовані особи можуть погоджувати зміст законопроекту, обговорювати процедуру механізму його просування, а також вирішувати інші питання. Депутати та інші державні службовці часто відгукуються на запрошення відвідати громадські заходи, які проводяться заінтересованими групами. Під час таких зустрічей створюється невимущена та сприятлива атмосфера для обговорення ділових справ. Основне завдання лобіста полягає у досягненні із офіційною особою домовленостей про прийняття відповідного рішення;

3) *надання суб'єктам законодавчої ініціативи інформації про необхідність прийняття нових законів, внесення змін, доповнень або скасування чинних законів України*. Незважаючи на наявність у структурі органів державної влади наукових центрів, лобісти можуть надати аналітичні матеріали, результати соціологічних досліджень, прогнози щодо функціонування різних сфер економіки (енергетика, сільське господарство тощо), які є предметом законодавчого регулювання. Інформація, що міститься в цих дослідженнях, повинна відповідати наступними вимогам: точність, об'єктивність, аргументованість та цілісність;

4) *проведення експертизи законопроектів*. Лобісти можуть надавати експертні висновки щодо проектів законів. Частиною 3 та 5 ст. 103 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» передбачено, що окремі законопроекти можуть направлятися для одержання експертних висновків до установ і організацій, а також до окремих фахівців. Висновки, підготовлені за результатами експертизи, направляються головному комітету для врахування при розгляді законопроекту⁵. У таких експертних висновках, поряд з аналізом положень тексту, можуть міститися детальні та конкретні пропозиції з удосконалення норм, щодо включення норм чи виключення окремих норм проекту закону. Таким чином, експертний висновок може враховувати інтереси заінтересованої групи. Тому необхідною умовою для надання об'єктивного висновку є нейтральність та ділова репутація експертної установи чи експерта;

5) виступ на парламентських чи комітетських слуханнях, які проводяться з метою вивчення питань, що становлять суспільний інтерес та потребують законодавчого врегулювання. Під час проведення парламентських та комітетських слухань лобісти можуть донести свою позицію щодо питань, які потребують законодавчого врегулювання, безпосередньо до народних депутатів України. Згідно з частиною першою та другою ст. 235 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» для участі в парламентських слуханнях у Верховній Раді України запрошуються представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, інших об'єднань громадян, наукових установ, представники громадськості. Комітет, який здійснює підготовку до проведення парламентських слухань, формує список запрошених осіб на парламентські слухання, порядок проведення парламентських слухань та черговість виступів їх учасників. Однак критеріїв добору учасників парламентських слухань не передбачено. Під час проведення парламентських слухань лобісти мають можливість висловити свою точку зору, що в подальшому фіксується у стенограмі та може бути відображена в постанові Верховної Ради України, якою схвалюються відповідні рекомендації.

Щодо комітетських слухань. Відповідно до ст. 29 Закону України «Про комітети Верховної Ради України»⁶, комітети при підготовці і проведенні слухань у комітеті наділені правом проводити парламентські слухання з метою обговорення проектів найбільш важливих законодавчих актів, з'ясування ефективності реалізації прийнятих законів та інших актів Верховної Ради України з питань, віднесених до предметів їх відання, а також залучення широких кіл громадськості до участі у визначенні політики держави, розбудови демократичного суспільства. Комітети, що проводять слухання, визначають приміщення для їх проведення, список запрошених осіб, регламент та черговість виступів учасників слухань. Однак як і під час проведення парламентських слухань, критерії формування списку не визначено. Комітети у разі необхідності можуть запрошувати на слухання Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України, міністрів України, керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, представників об'єднань громадян, а також окремих громадян.

Вказані прогалини у правовому порядку проведення парламентських та комітетських слухань можуть створювати сприятливий ґрунт для маніпулювання спрямованістю слухань, перетворюючи їх на спосіб лобіювання лише одного варіанта вирішення тієї чи іншої проблеми⁷. Так, під час проведення 14 грудня 2011 р. парламентських слухань, присвячених створенню сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення, один із учасників повідомив про наміри лобіювати прийняття закону про економічний експеримент щодо створення сприятливих умов для розвитку в Україні індустрії програмної продукції. Доповідач наголосив: «обіцяю бути лобістом цього законопроекту і робити все, що від мене залежить. Повірте у мене не лише голос, інколи є й мікрофон для того, щоб переконати депутатів, що це треба зробити»⁸;

б) *безпосередня участь представників груп інтересів та впливу у засіданнях профільних комітетів, фракцій і групах, спеціальних та тимчасових комісій парламенту, а також міжфракційних депутатських об'єднаннях.* Під час виступів на засіданнях цих органів Верховної Ради України лобісти можуть викладати та обстоювати позицію заінтересованої групи щодо обговорюваного проекту рішення, а також з'ясувати ставлення законодавців до нього. Саме в них готуються та оцінюються проекти законодавчих актів, а думка профільного комітету під час представлення та обговорення законопроекту на пленарному засіданні має визначальне значення на рішення парламентарів. Тому при формуванні органів Верховної Ради України депутатські фракції, групи та окремі депутати змагаються за керівництво у привабливих, з точки зору розподілу економічних, фінансових та матеріальних ресурсів профільних комітетах. У ст. 4 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» передбачено, що парламентські комітети при здійсненні повноважень взаємодіють з підприємствами, установами та організаціями, їх посадовими особами. Натомість принципи й механізм взаємодії регламентований не чітко.

Водночас, у ситуації з механізмом лобіювання законопроектів у парламент дедалі рельєфніше вимальовується тенденція до акцентування лобістського впливу не стільки на комітети як лабораторію проектування законодавчих рішень, скільки на депутатські групи та фракції як останню і визначальну інституцію їх прийняття. Саме вони формують остаточну модель фінальної частини лобістської діяльності⁹.

Опосередкований вплив полягає у непрямій дії на суб'єкти законодавчої ініціативи для прийняття, зміни чи скасування закону України чи іншого рішення Верховної Ради України.

Серед форм опосередкованого лобіювання можна виділити наступні:

1) *організація та проведення громадсько-політичних заходів для формування суспільної думки щодо необхідності прийняття певної законодавчої ініціативи.* Народні депутати України часто орієнтуються на громадську думку, оскільки вона може вплинути на подальші результати їх переобрання. Громадська думка в суспільстві щодо доцільності прийняття законопроектів формується в результаті опитувань, публікацій інформаційних матеріалів ЗМІ, здійснення рекламних кампаній, публікацій поіменного голосування депутатів, проведення протестних акцій (пікетування, демонстрації, страйки, мітинги) тощо. Прикладом одного із таких заходів є проведення масових мітингів і протестів представників малого та середнього бізнесу проти прийняття Верховною Радою України Податкового Кодексу України у листопаді 2010 р., які змусили Президента України прийняти рішення про застосування права вето щодо цього кодексу;

2) *фінансування виборчих кампаній політичних партій та кандидатів у депутати, що підтримують ідеї заінтересованої групи* (це зумовлює включення лобістів до списків кандидатів у депутати політичної партії чи забезпечення фінансування передвиборчої кампанії мажоритарного кандидата). Ця форма, з одно-

го боку, полягає у належному фінансовому та організаційному забезпеченні заінтересованою групою виборів та перемоги парламентського кандидата, а з іншого – створює залежність депутата від заінтересованої групи у обстоюванні її інтересів під час ініціювання, розгляду та прийняття законодавчих рішень. У цьому випадку можна погодитися думкою із М. Примуша, що «сьогодні значна кількість українських політичних партій розглядається як раціональний механізм входження в парламент та ведення лобістської діяльності»¹⁰;

3) *розсилання інформаційних і аналітичних матеріалів*. Після розроблення проекту законодавчого рішення представники заінтересованих груп розпочинають розсилання його до суб'єктів законодавчої ініціативи. Важливо, щоб ці проекти були якісно підготовлені, відповідали правилам і техніці нормопроекування. По-перше, це створює хорошу репутацію організації, що розсилає ці матеріали. По-друге, звикнувши знайомитися з матеріалами і користуватися ними у своїй роботі, законотворці уважно поставляться й до аргументів, що містяться в матеріалах і стосуються проекту акта, який лобіюється¹¹.

4) *організація й проведення публічних та науково-практичних заходів (круглих столів, конференцій, семінарів тощо) щодо необхідності прийняття законодавчих актів в межах повноважень Верховної Ради України*;

5) *пропаганда своїх інтересів через засоби масових інформацій*. Законодавці реагують на матеріали, розміщені в ЗМІ, оскільки останні як активні суб'єкти громадського суспільства, впливають на загальносуспільну думку. Тому важливо не тільки створювати інформаційні приводи, щоб журналісти звернули увагу на ту чи іншу проблему та передбачуване рішення такої проблеми, але й самими виступати у ЗМІ, оскільки ніхто краще самих заінтересованих осіб не викладе їхні аргументи та пропозиції¹². Також, із стрімким розвитком інтернет-технологій в Україні, заінтересовані групи можуть знайти однодумців та союзників для лобювання певних законодавчих рішень. Групи тиску і впливу використовують «інформаційні війни» для вчинення тиску на суб'єктів, від яких залежить прийняття певного рішення.

В умовах існування прихованого (тіньового) лобізму в Україні, відсутності правового регулювання лобістської діяльності, використання тих чи інших форм лобювання або їх сукупності не контролюється з боку держави. У результаті поширення набуває нецивілізований лобізм. Нецивілізований лобізм як неформальний інститут є запорукою розроблення, обговорення й прийняття вітчизняним парламентом законодавчих рішень, які задовольняють та захищають вузькокорпоративні інтереси політичних, економічних та соціальних груп.

Мінімізувати позаправову спрямованість вітчизняного лобювання можливо тільки за умови його законодавчого врегулювання, насамперед прийняття спеціального закону про лобювання. Цей закон повинен бути прийнятий тільки із врахуванням: 1) практики його функціонування у державах з високим рівнем демократії (США, Канади та країн Західної Європи); 2) принципів регулювання лобістської діяльності, визначених у Рекомендаціях ПАРЄ 1908 (2010) «Лобювання в демократичному суспільстві (Європейський кодекс поведінки при лобюванні)»; 3) особливостей вітчизняної правової системи та сформованої політико-правової культури в Україні.

Запровадження законодавчого регулювання форми лобістської діяльності дасть змогу: закріпити цивілізовані форми діяльності лобістів у законодавчому процесі; захистити суб'єктів законодавчої діяльності від стороннього незаконного впливу; сприяти відкритості й прозорості розробки, обговорення і прийняття законів України та інших актів Верховної Ради України тощо.

¹ Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 3 – те видання. – К.: Алерта, 2012. – С. 89.

² Конституція України від 26 червня 1996 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 Спеціальний випуск. – С. 2598.

³ Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96 –ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – С. 256.

⁴ Касьянов Г. В. Групи інтересу та впливу, клани і олігархія // Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Курса. – К.: Видавництво «Ніка-Центр», 2008. – С. 891.

⁵ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14 / № 14–15; № 16–17. – С. 133.

⁶ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04 квітня 1995 року № 116/95 вр // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 19. – С. 134.

⁷ Оглядово-аналітичний звіт «Лобювання та корупція», підготовлений Лабораторією законодавчих ініціатив. Авт. кол. Ковриженко Д. та ін. – 2008. – 10 с. – Електронний ресурс. – Режим доступу – <http://politzone.in.ua/index.php?id=463>

⁸ Стенограма парламентських слухань «Створення в Україні сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення» від 14 грудня 2011 року. – Електронний ресурс. – Режим доступу – http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1412111.htm

⁹ Ганжунов Ю. Парламентське лобювання в контексті політичної комунікації / Ю. Ганжунов // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 59.

¹⁰ Примуш М. Партійне будівництво. Міфологія і генезис / М. Примуш // Віче: теоретичний і громадсько-політичний журнал. – 2005. – № 34–36. – С. 36.

¹¹ Одінцова О. О. Правове регулювання лобізму в сучасній Україні (загальнотеоретичне дослідження) [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / О. О. Одінцова; Одеська національна юридична академія. – О., 2008. – С. 47.

¹² Там само. – С. 47.

Резюме

Радейко Р. І. Безпосередні та опосередковані форми лобіювання у правотворчій діяльності (на прикладі законодавчої діяльності Верховної Ради України).

У статті розглянуто види та особливості форм лобіювання у законодавчому процесі у Верховній Раді України в нових розвинених демократичних умовах суспільно-політичного й державного життя України. Зазначено, що український парламент є місцем для обстоювання та захисту інтересів різних суб'єктів правовідносин у процесі прийняття законів. Це сприяє прийняттю актів, що закріплюють привілеї і переваги корпоративних «груп тиску» і «груп впливу», які діаметрально протилежні інтересам суспільства в цілому. Автор аналізує теоретичні і практичні аспекти лобістської діяльності та акцентує увагу на аналізі двох основних форм парламентського лобіювання (пряме і непряме).

Ключові слова: законодавчий процес, лобіювання, форми лобіювання.

Резюме

Радейко Р. И. Непосредственные и опосредованные формы лоббирования в правотворческой деятельности (на примере законодательной деятельности Верховной Рады Украины).

В статье рассмотрены виды и особенности форм лоббирования в законодательном процессе в Верховной Раде Украины в новых развитых демократических условиях общественно-политической и государственной жизни Украины. Отмечено, что украинский парламент является местом для отстаивания и защиты интересов различных субъектов правоотношений в процессе принятия законов. Это способствует принятию актов, закрепляющих привилегии и преимущества корпоративных «групп давления» и «групп влияния», которые диаметрально противоположны интересам общества в целом. Автор анализирует теоретические и практические аспекты лоббистской деятельности и акцентирует внимание на анализе двух основных форм парламентского лоббирования (прямое и косвенное).

Ключевые слова: законодательный процесс, лоббирование, формы лоббирования.

Summary

Radeyko R. I. Direct and indirect forms of lobbying in the law-making process (on the model of legislative activity of the Verkhovna Rada of Ukraine).

The article studies kinds and characteristics of the forms of lobbying in the legislative process of the Verkhovna Rada of Ukraine under the new developed democratic conditions of socio-political and political life of Ukraine. The article declares that Ukrainian Parliament, on the one hand, is a place for the defense and protection of the legal interests of different subjects of legal relations in the rulemaking process, and, on the other hand, promotes the adoption of laws that serve the interests of corporate pressure and influence groups that are diametrically opposed to the interests of society as a whole. The author analyzes theoretical and practical aspects of the lobbying activity and concentrates on the analysis of two main forms of the parliamentary lobbyism (direct and indirect).

Key words: the legislative process, lobbying, forms of lobbying.

Отримано 15.11.2013

УДК 347.4(44)

М. В. СИРКО

Мар'яна Василівна Сирко, здобувач Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗОВОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО ЗА ФРАНЦУЗЬКИМ ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ 1804 Р.

Найбільшим досягненням у цивільно-правовій традиції Франції є створення та прийняття видатного Цивільного кодексу Наполеона Бонапарта 1804 року, що мав значний вплив на законодавство багатьох європейських країн.

Однією з важливих та малодосліджених історико-правових проблематик є дослідження особливостей інституту зобов'язального права у Кодексі Наполеона Бонапарта 1804 року.

Серед дослідників наукових проблем щодо інституту зобов'язального права необхідно назвати таких вітчизняних та зарубіжних вчених: Б. Й. Тищик, О. М. Молявко, К. Суйка-Зелінська, Р. Девід та ін., що проаналізували та розвинули дану проблематику у цивільному кодексі 1804 року.

Третя книга Кодексу Наполеона, що носила назву «Про способи набуття власності» була найбільшою за обсягом (XIX титулів і 1571 стаття), а також передбачала основними підставами набуття права власності на майно спадкування і договір¹. Більшість норм третьої книги Кодексу Наполеона були присвячені зобов'язальним правовідносинам. У цих нормах був відчутним вплив римського права.

Зобов'язаннями вважаються правовідносини, відповідно до яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, сплатити гроші